

מסורת הש"ס

(א) גיטין 5. תענית ט. שטות מט: [פסחים 35:; ט] (פי' שהוא קל כנגליו ערוך), (א) רש"א, (ד) [לקמן ת,], (א) ח"מ מ"ו, (ו) (תנחומא פ' חקת), (ט) (אזיז יט),

הגהות הב"ה

(א) גמ' נחדש בעשרים בחדש נעלה הענן: (ב) תוב' ד"ה אלא פי' דילמא לשון כאשר הוא כלומר: (א) ד"ה מלל כי לשמיטין וליצינות לגטייעה וליקרות וקס"ד:

מוסף רש"י

אל תקרי ויראו אלא וייראו. ועל לשון זה טפל לשון דהא, לפי שהוא תימנע טעם למה שלמעלה הימנע, למה ויראו לפי שהי' מת אהרן (במדבר כ כס), כי משמש בארבע לשונות. במקום ארבע לשונות הללו נמצא כי בתורה, במקום אס במקום פן במקום אלא במקום אשר (גיטין 3. עיי' בארובה) 'ל מקס שריץ' לדרוש כי, בין לענין דרשא בין למשמעות, המקרא, מובל געטו נאחד מהני ארבע לשונות, לשון כי משמע נבטל, וכן וכד וברט ואלו כגלגל היי' ד' הן, והאי דמי גוע אהרן משמעת כלשון דהא, ושמעינן מינה עומא דקרא דמה טעם נתרוא דהא מית, שהיי' מת אהרן, ויהי לקיט לא אמי למימנע דלא מתרגמית שוט כי צעולס אלא נאחד מהני לשונות, אלא אפילו מתרגס ארי דרשין משמעותיה כמשמעות דהא, ומאן דמתרגס ומאיו כל כינסתא דהא מית, טועה הוא דאס כן ואמתאיו מיעני ליה, ויראו כל העדה נמשקל ויראו ראשי הנדים וירכו המים, ויעלו מעל משקן קרב (תענית ט).

רבינו חננאל

וישמע הכנעני מלך עדר, ותנא הוא עדר הוא סיחון, ומה שמועה שמע, שמע כי מת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד, וכתיב ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש וגו' אחרי הכותו את סיחון, שמע מינה אחר מיתותו של אהרן זה הפעשה, וקאי בשבט וקרי לה שנת ארבעים, שמע מינה דראש שנה שמונין ליציאת מצרים לאו תשרי הוא. ואימא ראש השנה אייר. ורחינן לא סלקא דעתך כול'. ואימא סיון ורחינן לא ס"ד כול'. ואקשינן ואימא תמוז ואימא אב ואימא אדר, ולמה הניח אלול ותשרי ומרחשון וכסליו וטבת, לפי שבפירוש דחאם המקרא, הוא שאמרנו מדקאי באב במיתא אהרן

אלא וייראו. נתגלו: **כדריש לקיש.** כי גוע נתינת טעם הוא לדבר שלפניו נתגלו העדה לפי שגוע אהרן. שלשון כי **כד'** לשונות משמש במקרא פעמים בא במקום אס פעמי' בא במקום דילמא שמה פעמי' בא במקום דהא שנותן טעם לדבר פעמים בא במקום אלא וסותר את דבור שלפניו. כי יהיה להם דבר

(שמות יח) כי תפגע (שס ג) כי יקרא

קן (דברים כב) כולן לשון אס הם וכן כי תצאו (שמות יב) כי תלכון (שס ג)

כי תכלה (דברים יו) כי תשא (שמות ז) וכל המשמשין במקום כאשר ובמקום אשר כולן לשון אס הם שמצינו בכמה מקומות אס משמש לשון כאשר ולשון אשר כמו ואס יהיה היוצל (במדבר לו) שהיי' בודאי יהיה ואס תקריב מנחת צבורים (ויקרא ג) הרי זה וכאשר תקריב שהיי' חוצה הוא וכן אס כסף תלוה (שמות כב) אס יצלענו ממקומו (אזיז יט) המדבר בשלות רשעים. דילמא כגון כי תאמר בלצנך (דברים ו) שמה תאמר רבים הגוים האלה לא תאמר כן לא תירא מהם כי תאמרו מה נרדף לו (אזיז יט) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית (ויקרא כה) כי תראה חמור שונאך וחדלת (שמות כג) (כי תראה והתעלמת) והרבה כאלו לשון שמה הן. לא נחקמי כי יראה (בראשית יח) ה"ו לשון דהא לפי שיראה. ויאמר לא כי נחקמ (שס) ה"ו לשון אלא. כי גוע אהרן כשאתה קורא וייראו הרי זו לשון דהא הדור לה' כי טוב (תהלים קיח) שהיי' טוב. לא תקפוצן את ירך וגו' (דברים טו) אלא פתוח תפתח: סייט. עייר בן סוס: **ערוך.** חמור הכר: **ואימא אז ואימא אדר.** דכל חדשים שבין אז לבשט פקע לן לעיל מדקאי נאצ וקרי ליה שנת ארבעים כו': **מאי שני.** דהדר כתב פסע אחרת בקרא בשני מהכל שמוע' דשני לירח שמונין זו למלכים: **שני נחדש כהדיא הוי כתיב ציה.** כדכתיב צכמה מקומות נאחד נחדש וכתיב בשנה השלישית צעשור לחודש: **שני צשפס לא אשכחן דכסיב ציה קרא.** דהדר ציה קרא צשני: **תניא כווסיה דר' יוחנן.** ככולי קראי דאיתי לעיל: ויבא

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה

ג. תורה אור השלם

וישמע הכנעני מלך עדר. במדרש^(א) אמרינן דהיינו עמלק כמו שיעד הפייט צפומון של פרשת זכור כסות ולשון שינה היות כמלך ערד אלל מ"מ דייק שפיר דהוה סיחון קיים מדשינה עמלק עזמנו לצא כדמותו וגראה דמההוא דמסעי קא דריש דאי מההוא דחקת הא מפרש דשמע כי בא ישראל דרך האתרים ורש"י לא דק צפי' חומש:

אלא וייראו בדר"ט. כלומר שנתגלו לפי שמת אהרן והיינו כלשון דהא דאי אמרת וייראו לשון ראייה אין ממיישצ לפרש האי כי צשוס^(א) [אחד] מהנך צארצע לשונות מיהו קשיא דילמא לשון כאשר (ט) כלומר ויראו כאשר גוע אהרן כמו ויראו אחי יוסף כי מת אציהס ויאמרו לו ישעמנו (בראשית ג) ויראו פלשמים כי מת גצורים (שמואל א ח) ושמה אין מתמישצ כאן כמו צהני וסא דמפרשינן קראי כלשון כאשר כמו כי בא סוס פרעה (שמות טו) כי תרצו ופריסם (ירמיה ג) אין זה לשון חמישי כדפירש צקוטרס דכי תצא וכי תלכון כי תשא כי תכלה וכל המשמשין כלשון כאשר לשון אס הם משמשין שמצינו בכמה דוכמי אס משמש כלשון כאשר כמו ואס יהיה היוצל הרי זה כאשר יהיה שהיי' ודאי יהיה וכן ואס תקריב מנחת צבורים ה"ו כאשר תקריב שהיי' הוא חוצה ומה שפי' כאן צקוטרס כל המשמש כלשון אשר לשון אס הם לא יתכן וצסוף המגרס (גיטין דף 5.) פירש צקוטרס שהס לשון דהא וכן עיקר:

אי' דיבאמא אלא דהא. כי ימצא כי יקרא כי תראה כי תפגע כולס ל' אס הם וכן רוצס כי תאמר בלצנך אין שיץ לפרש כלשון אס דהוה משמע לשון אס תאמר לא תירא הא אס לא תאמר תירא וע"כ לשון דילמא הוא כלומ' שמה תאמר בלצנך רצים הגוים וגו' לא תאמר כן וכן (ט) כי תאמר מה נרדף לו וכי תאמרו מה נאכל כי תראה חמור שונאך כי גוע אהרן דמשמע לשון דהא והיינו לשון אשר:

ערד שמו. ופשטיה דקרא ערד שס המדינה או שס עירי: **וקאי' באייר וקרי' ליה שנה השנית.** ואין לומר דקרא דאייר להקמת המשכן הוא דקחשיב ולעולם ר"ה אייר דאמר שנה השנית לג"ש כדאמר לעיל גצי שנת מ' ושנת כ' ומיהו הוה מזי לאתויי קרא דפרשת במדבר סיני ולא הוה נריץ לגזרה שזו זו דמפרש ציה קרא נאחד נחדש [השני] צשנה השנית לנאחס מארץ מלררים (במדבר א):

שצני בשבת לא אשבחן. והא דכתיב ויהי צוקר יוס שני (בראשית א) מפרש צירושלמי אין למדין מצרייתו של עולס כלומר דלאו אשצת קאי אלא שהיה יוס שני לצרייתו של עולס: **תניא כוותיה דר' יוחנן.** לאו לאפוקי דר' אלעזר דהא מייטי נמי דר' אלעזר צהך צרייתא וצקרא דר' אלעזר לא סגי דהוה אמנינא דלשלמה ודאי הוי שני לירח שמונין לו למלכותו לפי שעמד צניסן אלל לשאר מלכים לא להכי נריץ נמי דמקיש לתיאת מלרים: **מבבב' דניסן דאו ראש השנה.** אע"פ שיס כמה חדשים צין ניסן לתשרי שיס לומר שהס ראש השנה מ"מ הואיל דאפיקתיה מניסן אוקמיה אתשרי דאשכחן דהוה ראש השנה לכמה דצרים לשמיטין וליוצלות (ט):

שנת עשרים לארתחשסתא המלך, וגמר שנת עשרים שנת עשרים לגזירה שוה, מה זה שנת עשרים לארתחשסתא אף זה שנת עשרים לארתחשסתא, ומדקאי בכסליו וקרי' לה שנת עשרים וקאי בניסן וקרי' לה שנת עשרים, מכלל דראש שנה שלהם לאו ניסן, דאי לא, שנת עשרים ואחת הוה ליה למיכתב כול' (ט) ופשוטה היא.

ג. תורה אור השלם

1. וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילתם בישראל וישב מפגזו שבי: במדבר כא א 2. ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל:

במדבר כ כט 3. ויהי בחדש קראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן: שמות מ יז

4. ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נגלה הענן מעל משכן העדות:

במדבר י יא 5. בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני: שמות ט ט א 6. ויהי לבנות בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו:

דברי הימים ב ג ב 7. ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הריבעית בחדש זו הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל וכן הבית לך: מלכים א ו א 8. ויעל אהרן הכהן אל הר הקודש על פי יי וקמת בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש:

במדבר לב לה 9. ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר יצא יי אהו אללם: דברים ג א 10. אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון זאת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרת באדריעי: דברים א ד 11. דבר נחמיה דר' בחלקי' ויהי בחדש כסליו שנת עשרים ואני יהיתי בשושן הבירה: נחמיה א א 12. ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא המלך יין לפקיו ואשא את הינן ואתנה למלך ולא יהייתי רע לקפיו: נחמיה ב א

רבינו חננאל (המשך) מקיש שני בתרא לשני קמא, מה שני קמא חדש אף שני בתרא חדש שמע מינה מדאייר הוא חדש שני שמונין בו למלכותו, ראש השנה למלכותו ניסן. תניא כוותיה דר' יוחנן מנין למלכים שאין מונין להן אלא מניסן שנאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה וגו'. אמר רב חסדא לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי אומות העולם מתשרי מנינן, דכתיב דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסליו [בשנת עשרים] וגו'. וכתיב ויהי בחדש ניסן

שנת עשרים לארתחשסתא המלך, וגמר שנת עשרים שנת עשרים לגזירה שוה, מה זה שנת עשרים לארתחשסתא אף זה שנת עשרים לארתחשסתא, ומדקאי בכסליו וקרי' לה שנת עשרים וקאי בניסן וקרי' לה שנת עשרים, מכלל דראש שנה שלהם לאו ניסן, דאי לא, שנת עשרים ואחת הוה ליה למיכתב כול' (ט) ופשוטה היא.

^[1] נראה דחסר וי"ל וממאי דמעשה דכסליו קדים וכו' לא ס"ד וכו' ופשוטה היא